

кримінального провадження, ми з'ясували, що законодавець не приділив необхідної уваги співробітникам оперативних підрозділів. Однак він досить конкретно визначив коло їх повноважень, визначивши при цьому належність до сторони обвинувачення. Тож відповідно до ч. 2 ст. 41 КПК України «Під час виконання доручень слідчого, дізнавача, прокурора співробітник оперативного підрозділу користується повноваженнями слідчого», що фактично відносить його до сторони обвинувачення, адже відповідно до переліку, який міститься у КПК України, до сторони обвинувачення належить слідчий. Безперечно, ця норма не змінилася в КПК України навіть з введенням в Україні воєнного стану, однак дещо змінені повноваження слідчого під час проведення тих чи інших процесуальних дій або ухваленні процесуальних рішень. Інформацією про зміни або доповнення здійснення окремих процедур під час досудового провадження повинні володіти і оперативні співробітники, оскільки вони повинні не просто користуватися повноваженнями слідчого при виконанні його доручень, але й не порушувати вимог чинного законодавства. При цьому Інструкція з організації діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України від 06.07.2017 р. № 570 визначає, що організація взаємодії слідчих підрозділів з органами і підрозділами, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність ... забезпечується шляхом: ефективного контролю за своєчасним та повним виконанням оперативними підрозділами доручень слідчих про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій...». Таким чином демонструється взаємодія слідчих підрозділів із оперативними та обґрунтовується наша позиція з приводу віднесення оперативних співробітників до сторони обвинувачення. На нашу думку, немає значення, чи будуть вони віднесені до сторони обвинувачення як обов'язковий суб'єкт поряд із тими, хто вже там зазначений або у відповідному моменті, зокрема виконанні дорученні слідчого, адже це питання потребує окремого дослідження і в одному абзаці його детально висвітлити неможна.

Отже, у чинному КПК України передбачено перелік суб'єктів, які належать до сторони обвинувачення, однак він не є вичерпним. На нашу думку, треба відносити до сторони обвинувачення також співробітників оперативних підрозділів, тому що вони у передбачених законом випадках (під час виконання доручень слідчого) реалізують свої повноваження з боку обвинувачення, однак законодавцем про це зазначено виключно у нормі, яка регламентує статус та повноваження співробітників оперативних підрозділів.

УДК 341.44

DOI: 10.31733/15-03-2024/1/654-658

Тетяна БАДАЛОВА

ад'юнкт кафедри кримінального процесу та стратегічних розслідувань

Володимир ФЕДЧЕНКО

професор кафедри

та стратегічних розслідувань

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНОГО РОЗШУКУ З МЕТОЮ ПОДАЛЬШОЇ ЕКСТРАДИЦІЇ ВІЙСЬКОВИХ ЗЛОЧИНЦІВ

Починаючи з 2014 року наша країна – Україна потерпає від злочинних дій країни агресора – російської федерації, початком таких подій стали: окупація територій нашої держави – Автономної Республіки Крим, міста Севастополь та окремих регіонів в Донецькій та Луганській областях. Вісім років тривала АТО (Антитерористична операція), під час якої відбувалась запекла боротьба з російським тероризмом щодо громадян та кордонів України. Вісім років наші мужні захисники та захисниці утримували натиск російських військ.

4 травня 2018 року електронним аналітичним порталом «Слово і Діло» висвітлено події наступної фази збройного опору – Операції об'єднаних сил (ООС), та надано відмінність понять АТО від ООС [1]. Отже, згідно з наведеним аналітичним порталом, якщо

АТО стримувало ворога, то мета ООС – запровадження особливого порядку, спрямованого на звільнення територій України від російських окупаційних військ та захист територіальної цілісності країни. Територією проведення ООС, на якій запроваджувався особливий порядок, було визначено територію Донецької та Луганської областей до адмінкордонів із Харківською, Дніпропетровською та Запорізькою областями, а також Азовським морем. Незважаючи на довготривалі збройні операції ЗСУ та антитерористичні заходи СБУ наша держава не змогла запобігти повномасштабному вторгненню російських військ та 24.02.2022 злочинна влада російської федерації віддала наказ про повномасштабне військове вторгнення до України та порушення кордонів України.

Вже 2 роки, як росія, своїми злочинними військовими діями грубо порушила та продовжує порушувати Статут ООН, фундаментальні норми й принципи міжнародного права, низку двосторонніх та багатосторонніх договорів. Вказаним порушенням передувало також рішення злочинної влади росії про припинення договорів, укладених у межах Ради Європи. Як повідомило електронне видання «Європейська правда», відповідний документ було опубліковано на офіційному порталі правової інформації росії [2]. Закон, проєкт якого путін вніс до російського парламенту в січні 2022 року, визнано втрату чинності щодо росії 21 міжнародного договору. Серед них – Статут Ради Європи, Конвенція про захист прав людини і основних свобод, Європейська конвенція про запобігання тероризму, Європейська хартія місцевого самоврядування, Соціальна хартія та інші [2].

З самого початку своїх злочинних військових дій (2014 р.) до повномасштабного збройного опору (2022) злочинна російська влада не визнавала та до цього часу не визнає свої дії війною, цинічно прикриваючи свої злочини під яскравою назвою: «Спеціальна військова операція (СВО)». В результаті своїх так званих заходів СВО країна агресор – росія намагається поширити військовий конфлікт на країни – члени Європейського Союзу та країни – членів НАТО, серед яких є Латвійська Республіка, Литовська Республіка та Республіка Польща. Насамперед за допомогою пропагандистських «військ»: інтернет-ресурсів, соціальних мереж, преси, телебачення постійно йде нарощування негативної думки щодо України та погрози саме країнам: Латвійська Республіка, Литовська Республіка та Республіка Польща. За 10 років своїх злочинних дій росія скоїла велику кількість міжнародних злочинів, які спрямовані проти військових та цивільних осіб (громадян України) та проти цілісності нашої Держави. Незважаючи на те, що злочинна влада росії не визнає події на Україні війною, з боку керівництва нашої держави неодноразово ухвалювалося рішення про затвердження Указу Президента України про введення воєнного стану в Україні. Відповідно до п. 21 та п. 31 ч. 1 ст. 106 Конституції України та ст. 5 закону України «Про правовий режим воєнного стану» воєнний стан в нашій країні продовжується нашим парламентом на кожні 90 днів [3; 4]. Черговим таким рішенням є Закон України «Про затвердження Указу Президента України «Про продовження дії воєнного стану в Україні» від 06.02.2024, яким ВРУ підтримала президентський законопроект № 3564-IX [5].

Реакцією на повномасштабне вторгнення рф в Україну та здійснення злочинів щодо громадян України компетентними органами України відкрито велику кількість кримінальних проваджень. Порівняно з 2021 роком у 2022 році значно зросла кількість кримінальних правопорушень цієї категорії.

Відповідно до статистичних даних офісу Генерального прокурора України, а саме «Єдиного звіту про кримінальні правопорушення за 12 місяців 2021 року», до Єдиного реєстру досудових розслідувань (надалі ЄРДР) внесено:

- за статтею 438 (Порушення законів та звичаїв війни) – 12 кримінальних правопорушень та 50 910 кримінальних правопорушень у 2022 році;
- за ст. 110 (Посягання на територіальну цілісність і недоторканність України) – 36 кримінальних правопорушень та 10 003 кримінальні правопорушення в 2022 році;
- за ст. 111 (Державна зрада) – 49 кримінальних правопорушень та 1 062 кримінальні правопорушення у 2022 році;
- за ст. 113 (Диверсія) – 4 кримінальні правопорушення та 50 кримінальних правопорушень у 2022 році [6; 7].

11.07.2023 суддею Верховного Суду Миколою Мазурою проаналізовано статистику офісу Генерального прокурора України щодо скоєних воєнних злочинів та запропоновано презентацію на тему: «Воєнні злочини» (ст. 438 Кримінального кодексу України) [8].

Рис. 1. Кількість воєнних злочинів, скоєних в Україні у період повномасштабного вторгнення рф [8]

У зв'язку із зазначеним не втрачає своєї актуальності і залишається найбільш гострим питання щодо притягнення російських військових злочинців до кримінальної відповідальності та їх подальшої екстрадиції в Україну.

На жаль, наша держава юридично була неготова до такої великої кількості воєнних злочинів. Злочинним діям російських військових на законодавчому рівні приділено не достатньо уваги, це насамперед виражено в проблематиці оголошення російських військових у міжнародний розшук.

Оголошення підозрюваних осіб (російських військових) у міжнародний розшук реалізується через звернення до міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерпол. Інтерпол – це міжнародна організація кримінальної поліції, яка створена для координації взаємодії правоохоронних органів держав та здійснення спільних заходів щодо боротьби з міжнародною злочинністю [9]. Використання інформаційної системи Інтерполу правоохоронними органами України здійснюється відповідно до встановленого порядку, передбаченого наказом від 17.08.2020 р. № 613/380/93/228/414/510/2801/5 МВС України, офісу Генеральної прокуратури, Національного антикорупційного бюро України, Служби безпеки України, Державного бюро розслідування, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України, яким затверджено Інструкцію про порядок використання правоохоронними органами України інформаційної системи Міжнародної організації кримінальної поліції Інтерпол [9]. Згідно з наведеним наказом та Інструкцією використання можливостей Інтерполу здійснюється у формі надсилання запиту/звернення до уповноваженого підрозділу або у формі прямого доступу [9].

У судовій практиці «оголошення особи в міжнародний розшук» вважається здійсненим не з моменту винесення постанови про розшук, а з моменту публікації генеральним секретаріатом Інтерполу відповідного циркуляру – червоної картки (ордеру на арешт) щодо міжнародного розшуку особи [10].

У кримінальній поліції, відповідно до статуту Інтерполу, останній немає законних підстав для оголошення російських військових злочинців у міжнародний розшук та публікації відповідного циркуляру – червоної картки.

Зокрема, у ст. 3 Статуту міжнародної кримінальної поліції – ІНТЕРПОЛ зазначено, що організації забороняється будь-яке втручання чи діяльність політичного, воєнного, релігійного чи расового характеру [9].

У 2022 році питання притягнення до кримінальної відповідальності російських військових вже розглядалося Задорожним О. П., яким було запропоновано одним із способів вирішення проблематики оголошення міжнародного розшуку російських військових злочинців розглядати такі справи за процедурою *in absentia*, тобто за заочним розглядом [11]. Але Задорожним О. П. зазначено, що, на жаль, досить суперечливою лишається ситуація щодо правового регулювання спеціального (заочного, *in absentia*) у зв'язку з тим, що в кримінальному законодавстві України є низка правових прогалин, що ускладнюють

проведення належного розслідування воєнних злочинів, вчинених під час російської агресії, встановлення винуватців та оголошення їх у міжнародний розшук.

За ці вже десять років Інтерпол жодного разу не оголосив в міжнародний розшук жодного підозрюваного у воєнних злочинах, ініціатором яких була Україна. Як наслідок, кримінальні провадження цієї категорії не передаються до суду і судові процеси по багатьох обвинувачених, що знаходяться на території російської федерації та окупованих нею українських територіях, були заблоковані.

Хоча 20 січня 2000 року Україна і підписала Римський статут, але до цього часу його не ратифікувала [12]. Вказана обставина є ще одним негативним фактором з питань можливості притягнення до кримінальної відповідальності військових злочинців, в тому числі і керівництво російської федерації.

Також треба наголосити на тому, що наразі процес здійснення міжнародного співробітництва з країною агресором – рф, ще більш ускладнився, оскільки 23.12.2022 набув чинності Закон України від 01.12.2022 № 2783-IX «Про зупинення дії та вихід з Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах та Протоколу до Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах від 22 січня 1993 року» [13].

З моменту набуття чинності вказаного закону (23.12.2023) минув рік і два місяці та до цього часу законодавцем не розроблено механізм здійснення міжнародного співробітництва та взагалі відсутні будь-які роз'яснення щодо застосування Закону України № 2783-IX, тобто компетентні органи України наразі постають перед суттєвою проблемою щодо остаточного притягнення до кримінальної відповідальності злочинців з країни агресора – російської федерації.

Підсумовуючи наведене, треба зазначити, що з початку повномасштабного вторгнення російської федерації до України законодавцем хоча і враховано велику кількість скоєних військових злочинів, але, на жаль, не внесено пропозицій, які поліпшили б умови оголошення російських військових злочинців у міжнародний розшук з подальшою можливістю видачі таких осіб до України для притягнення їх до кримінальної відповідальності.

На нашу думку, треба враховувати зростання рівня військових злочинів з боку російських військових, прогалини в національному кримінальному законодавстві та в нормах міжнародного законодавства, Статуті міжнародної кримінальної поліції – ІНТЕРПОЛ, треба розробити відповідний механізм врегулювання питань проведення досудового розслідування кримінальних проваджень цієї категорії, процесу оголошення в міжнародний розшук підозрюваних російських військових та подальшої їх екстрадиції до України. Також з урахуванням наведених прогалин в національному та міжнародному законодавстві вважаємо за потрібне розглянути питання щодо створення спеціалізованого органу, який би мав законні підстави на реалізацію оголошення міжнародного розшуку військових злочинців рф та будь-якої держави, яка порушить законодавство України та міжнародне законодавство.

1. Електронне видання аналітичного порталу «СЛОВО І ДІЛО». URL: <https://www.slovoidilo.ua/2018/05/04/infografika/bezpeka/zmina-ato-oos-yaki-novovvedennya-ochikuyutsya-donbasi> (дата звернення: 21.02.2024).

2. Електронне видання «Європейська правда». URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2023/02/28/7391414/> (дата звернення: 21.02.2024).

3. Конституція України (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 21.02.2024).

4. Про правовий режим воєнного стану (зі змінами та доповненнями) : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення 21.02.2024).

5. Про затвердження Указу Президента України «Про продовження дії воєнного стану в Україні» : Закон України від 06.02.2024 № 3564-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3564-IX#Text> (дата звернення: 21.02.2024).

6. Кримінальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 21.02.2024).

7. Статистичні дані Офісу Генерального прокурора України. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (дата звернення: 21.02.2024).

8. Презентація Верховного Суду України на тему: «Воєнні злочини» (ст. 438 Кримінального кодексу України). URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/Prezent_voen_z

loch.pdf (дата звернення: 21.02.2024).

9. Федченко В. М., Бадалова Т. Г. Інтерпол, як суб'єкт екстрадиційних правовідносин у кримінальному провадженні. *Проблеми сучасних трансформацій*. Серія : Право, публічне управління та адміністрування. Вип. 4. URL: <https://reicst.com.ua/pmtl/article/view/2022-4-01-06/2022-4-01-06> (дата звернення: 22.02.2024).

10. Правові перешкоди притягнення до відповідальності за воєнні злочини в Україні. URL: <https://civilimplus.org/uk/publications/pravovipereshkodi-prityagnennya-do-vidpovidalnosti-za-voynni-zlochiny-v-ukrayini/> (дата звернення: 22.02.2024).

11. Задорожний О. П. Сучасні тенденції вирішення проблемних питань, що виникають в процесі притягнення до кримінальної відповідальності за воєнні злочини та розшуку військових злочинців. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. URL: http://sej.org.ua/12_2022/103.pdf (дата звернення: 22.02.2024).

12. Римський Статут Міжнародного Кримінального Суду, офіційний переклад. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text (дата звернення: 22.02.2024).

13. Про зупинення дії та вихід з Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах та Протоколу до Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах від 22 січня 1993 року : Закон України від 01.12.2022 № 2783-IX. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T222783> (дата звернення: 23.02.2024).

УДК 343.985:343.431

DOI: 10.31733/15-03-2024/1/658-659

Олександр БОРОДІН

ад'юнкт кафедри криміналістики
та домедичної підготовки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ТАКТИЧНИХ ОПЕРАЦІЙ ЯК ЗАСОБУ РОЗСЛІДУВАННЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ, ЩО ВЧИНЯЄТЬСЯ В УМОВАХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

Тактичні операції, при вмілому та ефективному їх застосуванні, є досить дієвим засобом розслідування будь-якої категорії кримінальних правопорушень. Не є винятком і кримінальні провадження за фактом торгівлі людьми, вчиненої в умовах збройних конфліктів.

Ми повністю підтримуємо позицію Р. Л. Степанюка, який наголошував на тому, що значення тактичних операцій в структурі методики розслідування є дуже важливим. Вчений-криміналіст сформулював визначення досліджуваної категорії так: комплекс слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій та інших заходів, спрямованих на виконання проміжного завдання розслідування у певній слідчій ситуації. Крім того, дослідник зауважував, що типові тактичні операції являють собою визначені на підставі узагальнення слідчої практики алгоритми дій уповноваженої особи, спрямовані на вирішення проміжних завдань, що виникають на певних етапах розслідування у конкретних типових слідчих ситуаціях [4, с. 31]. Як бачимо, науковець акцентував саме на обов'язковій реалізації завдань кримінального провадження завдяки правильному та ефективному використанню окремих тактичних операцій.

Вважаємо правильним твердження К. О. Чаплинського, який вказував на те, що «...тактичне забезпечення розслідування злочинів є невід'ємною частиною комплексу проблем, що пов'язані з вивченням та використанням закономірностей збирання джерел інформації для формування судових доказів. Їх актуальність і важливість пояснюється тим значенням (кримінально-процесуальним і криміналістичним), яке має тактичне забезпечення в процесі доказування, тією роллю, яку значення тактичного забезпечення відіграє як стимул розвитку, удосконалення її засобів і методів у криміналістичній науці. Останнім часом з'явилися нові науково-технічні засоби пошуку, дослідження, фіксації та вилучення криміналістичної інформації, що спонукає до перегляду низки процесуальних положень, технічних і тактичних рекомендацій стосовно тактичного забезпечення досудових стадій кримінального судочинства» [5, с. 18]. Тобто дослідник доречно визначає тактичне забезпечення досудового розслідування як окреме криміналістичне вчення, що містить